

ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

Περί δὲ τῆς διηγηματικῆς καὶ ἐν μέτρῳ μιμητικῆς, ὅτι
δεῖ τοὺς μύθους καθάπερ ἐν ταῖς τραγωδίαις
συνιστάναι δραματικούς, καὶ περὶ μίαν πρᾶξιν ὅλην
καὶ τελείαν, ἔχουσαν ἀρχὴν καὶ μέσα καὶ τέλος...

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ (Περί ποιητικῆς, 1459α)

Τὸ διήγημα εἶναι ἓνα μέρος τοῦ ὅλου καὶ μετὰ τὸ σχῆμα αὐτὸ παρουσιάζει (ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ) καὶ μετὰ σταθμισμένον χρονικὸ ἐντοπισμὸ εἰκόνας ἀπὸ τῆς ὅποιος θέσεις, μορφές, κινήσεις καὶ ἐπιδράσεις τῆς ζωῆς. Ρόλος τοῦ ὅμου δὲν εἶναι ν' ἀπαθανατίζει αὐτὲς τῆς θέσεις, ἀλλὰ καὶ νὰ δικαιολογή, ὅ,τι κάνει πραγματικότητα ὄχι σὰν ἀποτέλεσμα μηχανικῆς ἀλλὰ διαδικαστικῆς αἰτίας ποῦ δὲν εἶναι συμπτωματικὴ. Γιατὶ ὅ,τι λέμε «σύμπτωση» εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα σειρᾶς ἐνεργειῶν ποῦ ἡ δὲν τις προσέξαμε ἢ δὲν θελήσαμε νὰ δοῦμε τὸ πρῶτον ὅ,τι εἶναι. Γιατὶ, ἀπὸ φύση, περισσότερο μᾶς κεντρίζει τὸ ἀποτέλεσμα.

Τὸ διήγημα πρέπει νὰ κλείνει σὸ ὅλο τοῦ ὄχι μόνον τῆς μηχανοκρατικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς τελολογικῆς ἀντίληψης τῆς ζωῆς, δηλαδὴ νὰ ἐντοπίζει καὶ νὰ δικαιολογή τὴν σχέση ποῦ ὑπάρχει μεταξὺ μέσων καὶ σκοπῶν. Γιατὶ ὡς λόγος, μέρος τοῦ πεζοῦ, ὅπως λέει ὁ Στράβων δηλώνει λόγῳ «ἀπὸ ὅπου τινὸς καταβάνατα καὶ ὄχηματός εἰς τοῦδαρος (C, 18)». Ἡ ἀπόψη ἐξηγεῖ καὶ τὴν σχέση τοῦ μετὰ τὴν πώληση (ρόλος τῆς ν' ἀπαθανατίζει «μᾶλλον τὰ καθόλου») καὶ τὴν σχέση τοῦ μετὰ τὴν ἱστορία (ρόλος τῆς

ἐπὶ καθ' ἑκάστον λέγειν), ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Ἀριστοτέλης (Περί ποιητικῆς, 1451β). Γιατὶ ἂν κι' εἶναι ἀπόγονος τῆς ποιήσεως (ποῦ δὲν εἶναι ἱστορία) καὶ τῆς ἱστορίας πρῶτοδρομος (ποῦ δὲν εἶναι ποίηση), ὡς τμήμα τοῦ ὅλου πρέπει νὰ εἶναι σύμμετρο, νὰ εἶναι (σκόπιμα) διαρθρωμένον (ὡς

τὰ ἐπὶ μέρος στοιχεῖα τοῦ) καὶ, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ μεγέθους, εὐσύνοπτο.

Σήμερα, βέβαια, τὸ διήγημα ἔχει κατέβει ἀπὸ τὴν θέση τοῦ —κυριώτερου ἔχουν, σ' αὐτὸ, ἀνατροπῆς ὅσα συνιστοῦν τὸν μῦθο τοῦ (ποῦ πρέπει νὰ κινή ἦσθ), τὰ ἦσθ (ποῦ πρέπει νὰ

διαμορφῶνουν βιάνοια), τῆς βιάνοιας τοῦ (ποῦ πρέπει νὰ ἐκφράζεται μετὰ ὕψος), τὸ ὕψος τοῦ (ποῦ πρέπει νὰ παρέχη τὴν ἐκφραση ὀρισμένου χώρου καὶ χρόνου, καθολικοῦ ἢ μερικοῦ), δηλαδὴ ὅλων ἐκείνων τῶν στοιχείων, ποῦ ἀποβλέπουν σὲ ἀπαθανάτιση μιᾶς ὑποκειμενικῆς ἢ ἀντικειμε-

νικῆς διαθέσεως, ποῦ ἐπιτρέπουν σὲ ἀπαθανάτιση τῶν παραγόντων ποῦ κινοῦν τὸ ἐναστῆ καὶ τῆς λογικῆς. Τὰ κατέβασμα τοῦ διηγήματος ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ εἶναι, σήμερα, ἀποδόξειτο. Ἄρκετ νὰ σταθῆ ἡμεῖς σὲ ἐπίδραση δηλαδὴ ὅ,τι βιάνοια τοῦ σκόπου ποῦ ἀγιάζει τὰ μέσα. Ὁ κριτικὸς δὲν ἀποδέχεται μ' αὐτὰ σὲ κανονικισμὸ τοῦ διηγηματογράφου—σημειώνει ὅμως, ὅτι δικαίωμα τοῦ τελουταίου δὲν εἶναι νὰ θυσιάζῃ τὴν ἀποστολὴν τοῦ διηγήματος σὲ τὸ ὅμοιο τῶν σκοπιμότητων. Ἄλλο τὸ ἀπὸ ποῦ ἀντλή τὸ ὄλοκ τοῦ ὁ διηγηματογράφος κι' ἄλλο τὸ νὰ ἐπιχειρή, χάρις ἐξυπηρέτησεως σκοπῶν τὴν παγίδευση τῶν δύο ποδιῶν σ' ἓνα παπούτσι ἢ τὴν ἀναγωγή τῶν πάντων σὲ μιὰ ἀρχὴ ἐπιθετικῆς. Ἄς μὴν ἐξῆναι ὁ διηγηματογράφος ὅτι ὁ ἀναγνώστης εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθερος. Δηλαδὴ ὅτι ἡ κρίση τοῦ ἀνθρώπου—ἐκτός ἂν τὸν θεωρεῖ ἡλίθιο. Σημειώσουμε: οἱ διηγηματικὲς συλλογές ποῦ παρουσιάζουμε—ἐντόνο τὸ προσωπικὸ στοιχεῖο σ' αὐτές—σέβονται, κατὰ μεγάλο μέρος τὴν ἱστορικὴν ρίζαν τοῦ διηγήματος, σὲ ἄρα ὅπου κι' αὐτὸ τελεῖ κατὰ ἰσὸν τὴν ὀκτιμία τῶν ἀκτινοβολιῶν, χωρὶς νὰ πάσχη ἀπὸ καρκίνου.

ΥΠΝΟΣ ΘΑΝΑΤΟΥ

ΝΙΚΟΛΑ ΜΠΑΚΟΛΑ (Θεσσαλονίκη 1974).

Ὁ Νικόλας Μπακόλας (προγενέστερη παρουσία τοῦ σὲν διηγηματικὸ χάρη τρία πεζογραφήματα μετὰ τίτλο «Ἐμβατήρια» 1972) καλλιερθεῖ λόγῳ πρῶτον προσώπου. Γίνεται, ἔτσι, ἓνας αὐτο-ανατόμος, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνει τὴν προσέγγιση αὐτοβιογραφίας. Ἐχουμε κι' ἄλλοτε πεῖ: δὲν σημαίνει «αὐτοανατόμος» ὁ σὲ πρῶτον, δεύτερον ἢ τρίτον προσώπου λόγος. Συχνὰ μέσα σὲ «Ἐγὼ ὑποκρύπτεται τὸ Ἐσὺ καὶ τὸ Αὐτὸς, μέσα σὲ Ἐσὺ τὸ Αὐτὸς καὶ τὸ Ἐγὼ, μέσα σὲ Αὐτὸς τὸ Ἐγὼ

καὶ τὸ Ἐσὺ, δηλαδὴ ἓνας φαῦλος κύκλος.

Πάντως τὴν προτίμησιν τοῦ σ' αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ λόγου ὁ Νικόλας Μπακόλας τὴν δηλώνει μετὰ πρῶτον τοῦ πεζογράφου (Μὴν κλαίεις ἀγαπημένη, νουβέλα 1958), ὅπου καὶ δείγμα τῆς (σελ. 30 κέξ.). Φυσικὰ ὁ λόγος αὐτὸς ἔχει καὶ ἐλάττωμα καὶ προτέρημα. Ἐλάττωμα αὐτὸ κατὰ ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς αὐτο-ἀνατομίας ἀποκρύπτονται στοιχεῖα, ποῦ γιὰ νὰ συνθέσῃ τὸ ὅλο πρέπει νὰ τ' ἀποκαλύψῃ, χωρὶς ὅμως καὶ νᾶναι κατὰ τὸ ἀδιάσειστο ἢ ἀποκάλυψη, ἀφοῦ αὐτὴ, κατὰ κανόνα, γίνεται μετὰ ἄσπαστον «ἐξ ἴσων κρινόντων τὰ ἀλλότρια». Προτέρημα, γιὰ τὴν ἔξω τῆς χρήσης αὐτοῦ τοῦ λόγου

θλέπεις τί κρύβεται πίσω ἀπὸ τὴν προήκη. Ὑπάρχει ὅμως τρόπος συγκρασιμῶν αὐτῶν τῶν ἀντιθέτων: ἡ τελολογία, δηλαδὴ ἡ φορὰ γιὰ μιὰ πληρὴ ἀπόδειξη τῶν σχέσεων ποῦ χαρακτηρίζουν τὰ μέσα (ποῦ χρησιμοποιεῖ ὁ ἄνθρωπος, προκειμένου νὰ φθάσῃ κάπου) καὶ τοὺς σκοποὺς (ποῦ διαρθρώνει ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ φθάσῃ κάπου μετὰ τὰ μέσα ποῦ διαθέτει). Δὲν θὰ κολακέψουμε, ἂν ποῦμε, ὅτι ὁ Νικόλας Μπακόλας πέρα ἀπὸ τὸ νὰ χειρίζεται μ' ἐξαιρετικὴ δεξιότητα τὸ σὲ πρῶτον πρόσωπο λόγο, εἶχει καὶ τὴ δύναμιν νὰ τοῦ δῆν τῆς πραγματικῆς τοῦ (ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς) διαστάσεως. Κι' αὐτὸ γιὰ τὴν μέσιν σ' αὐτὸν τὸν λόγο συνυπάρχουν, ἀνετα, ἡ ἀνίχνευση (μέσου καὶ

σκοποῦ), ἡ ἀνατομία (τοῦ θάβους), ἡ κρίση (τῶν στοιχείων ποῦ συνθέτουν τὴν ζωὴ) καὶ ἡ σύγκριση (τῶν ὅσων τὰ στοιχεῖα παρέχουν). Ἐτσι μέσα σ' αὐτὸν τὸν λόγο ὑπάρχει μιὰ ἀμέση σχέση τῶν ἐνέντα μερῶν τοῦ λόγου, ποῦ ἀρχὴ ἔχει τὸν στοιχεισμὸ καὶ τέλος τὴν ἱστορικὴ ἀπόδειξη.

Δείγμα αὐτῆς τῆς, ἀρμονικῆς συνυπάρξεως (ὅπου ὅλα ἐξετάζονται μέσα ἀπὸ ἓνα μεταφυσικὸ πρίσμα: καθέννας φέρνει ἄνω γιὰ μιὰ πέτρα καὶ μ' αὐτὴν βένεται) τοῦτο τὸ πεζογράφημα μᾶς ἐπιτρέπει νὰ εἰποῦμε, χωρὶς κολακείας, ὅτι προσφέρει τομὴ ἀνεξήτητη τοῦ ἀνθρώπινου κόσμου, κυριώτερα μιὰ ἀνατομία, χωρὶς χρῆση ἀναισθητικῆς τῆς ἰδίας τῆς ἀνθρώπι-

νης ψυχῆς, αὐτῆς ποῦ δὲ μπορεῖ νὰ καταλάβῃ πόσο κοντὰ ἔρρικονται ἡ εὐτυχία μετὰ τὴν εὐτυχία καὶ ἀντίστροφα.

Ὁ Νικόλας Μπακόλας εἶναι ἓνας γνήσιος ἀφηγητῆς. Ὁ,τι ἔχει δώσει εἶναι γνήσιο. Σὲ ὑποχρεώνει νὰ τὸ πλησιάσῃ καὶ νὰ διερευνησῃ, μ' αὐτὸ, τὸ ἀνεξερεύνητο. Τὸ ὅτι σὲ ἀπὸ τῆς ἀποτελεῖ καὶ τὸ ὅμοιο προσφοράς, ποῦ κινεῖ κατὰ δύναμιν καὶ ἐπιφανειακὰ μετὰ κίτριον καὶ χαρκτηριστικὸ εἶτε τοῦτο φαίνεται εἶτε τοῦτο ὑποκρύπτεται. Γιατὶ αὐτὸς ποῦ σὲ τὸ προσφέρει εἶναι ἓνας πραγματικὸς ἐρευνητῆς ὅπως ἔσω κόσμου ποῦ μόνον ὅταν σταθμισῃ τὸ ἐξω τοῦ μπορεῖ νὰ τὸν συλλάβῃ, μετὰ τὴν ὅποια εὐκαιρία.